

SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMEHEZ VALÓ JOG A HASZNOSÍTÁS ALKOTMÁNYJOGI AKADÁLYA?

Turcsiné dr. Czapári Dóra

PhD hallgató, PTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

PTE Gyógyszertudományi Doktori Iskola

A szerző kutatási területe: adatvédelem

A szerző elérhetősége: czaparidora@gmail.com

DOI: [10.47272/KIKPhD.2022.1.5](https://doi.org/10.47272/KIKPhD.2022.1.5)

ÖSSZEFOGLALÓ

A személyes és egészségügyi adatok hasznosítása egyre inkább középpontba kerül. Az Európai Unió is elfogadta az Európai Adatstratégiát, hogy az adatok kedvező hatásait a lehető legoptimálisabban ki tudja használni. Ennek keretében már több jogalkotási lépés és kezdeményezés is történt, ideértve az Adatkormányzási rendeletet, valamint az adatmegosztási jogszabály (Data Act) és Európai Egészségügyi Adattérre vonatkozó szabályozás tervezetét. Bár az uniós jogalkotás egyértelműen a személyes és egészségügyi adatok kereskedelmi és nem kereskedelmi hasznosítási lehetőségeinek szélesítése felé halad, felmerül ugyanakkor hogy egy alkotmányos alapjogról van szó. Korlátozhatja-e az emberi méltóságra visszavezethető személyes adatok védelmét egy polgári jogi szerződés? Az érintett információs önrendelkezési jog kiterjed az ilyen típusú döntésre? Jelen tanulmányban e kérdésekre keresem a választ.

KULCSSZAVAK

Adatvédelem, személyes adat, alkotmányjogi védelem, GDPR.

I. Személyes adatok felhasználásának jelentősége

A személyes adatok az internetes gazdaság egyik legfontosabb erőforrásai: a Google bevételének 90 %, a Facebook bevételének pedig 95 %-át a személyes adatok felhasználásával végzett reklámok adták, ami mindkét cég esetén 2016-ban 100 millió USA dollárt is meghaladta.¹ A gazdasági jelentősége miatti is kulcskérdés a személyes adatok felhasználási lehetőségeit elemezni, de az innovációra, a kutatások támogatására vonatkozó pozitív hatásáról sem szabad megfeledkezni. Adatvezérelt társadalom és gazdaság van kiépülőben, és az EU szeretett volna e folyamatnak az élére állni, ezért is fogadta el az Európai Adatstratégiát, hogy az adatok kedvező hatásait a lehető legoptimálisabban ki tudja használni.

¹ Das Wert der persöhnlicher Daten – Ist Datenhandel der bessere Datenschutz? https://www.svr-verbraucherfragen.de/wp-content/uploads/Open_Knowledge_Foundation_Studie.pdf 12. o. (2022.08.22)

Ennek első eredménye az adatkormányzásról szóló rendelet kidolgozása. A rendeletnek három célja van: egyrészt az adatok rendelkezésre állásának elősegítése az EU-ban, adatközvetítők iránti bizalom növelése, harmadrészt adatmegosztási mechanizmusok megerősítése.² A rendelet gyakorlatilag kiegészíti a nyílt hozzáférésű adatokról szóló irányelvet.³ A rendelet ugyanis a közszférabeli szervezetek birtokában lévő azon adatokra vonatkozik, amelyekre mások jogai vonatkoznak - emiatt kiesnek az irányelv hatálya alól -, azaz amikre az adatvédelem, szellemi tulajdon, üzleti titok kiterjed, vagy ami üzleti szempontból érzékeny információnak minősül.⁴ A rendelet nem ad felhatalmazást a hatálya alá tartozó adatok felhasználására, hanem azokat az alapfeltételeket fekteti le, amelyek az adatok további felhasználásánál irányadóak.⁵

Az adatstratégia következő jogforrása, ami jelenleg javaslati stádiumban van az adatmegosztási jogszabály (Data Act). Ez nyújt segítséget abban, hogy „ki és milyen feltételek mellett teremthet értéket az adatokból”.⁶ Ezt úgy kívánja megvalósítani, hogy részletes szabályokat tartalmaz az adatok használatára, azokhoz való hozzáférésre, az adatfelhasználó személyére, az adatok jellegére és felhasználásuk céljára vonatkozóan oly módon, hogy az EU valamennyi gazdasági ágazatában alkalmazható legyen.⁷ A Bizottsági javaslat 2022. február 23. került nyilvánosságra.

Az Európai Adatstratégiának kardinális célja az Európai (közös) Egészségügyi Adattér létrehozása is, és ez is lett az első uniós közös adattér. Kiemelt a jelentősége „a betegségek megelőzésében, észlelésében és gyógyításában való előrelépéshez, valamint az egészségügyi rendszerek hozzáférhetőségének, hatékonyságának és fenntarthatóságának javítását célzó, megalapozott és tényeken alapuló döntésekhez”.⁸ Emiatt szeretnék erősíteni és kiterjeszteni az egészségügyi adatok felhasználását és további felhasználását.⁹ Ennek egyik alapköve, hogy értékteremtést, illetve fejlődésnek adott lendületet vár attól, ha a köz és privátszféra részére jó minőségű, strukturált adatokhoz való hozzáférés válik biztosítottá.¹⁰

Ez az egészségügy területén alapvető jelentőségű a betegségek megelőzése, diagnosztizálása, kezelése tekintetében, illetve elősegíti a bizonyítékokon alapuló

² Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai adatkormányzásról 1. o. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0767&from=HU> (2022.08.22.)

³ U.o.

⁴ Adatkormányzási rendelet 3. cikk (1)

⁵ U.o.

⁶ *Adatmegosztási jogszabály: bizottsági javaslat a méltányos és innovatív adatgazdaságért.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_22_1113 (2022.08.22.)

⁷ *Data Act — Factsheet.* <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/data-act-factsheet> (2022.08.22.)

⁸ *Európai Adatstratégia.* 26. o.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=HU> (2022.08.22.)

⁹ U.o. 34. o.

¹⁰ *EDPS 8/2020 Opinion* 5. o.

orvoslást, ami növeli a hatékonyságot, hozzáférhetőséget, fenntarthatóságot.¹¹ Az üzleti életben pedig az adatokkal lehetővé válik folyamat, termék és szolgáltatás optimalizálás, továbbá hatékonyabb üzleti döntéstámogató rendszerek kiépítése. A nagy adathalmazok felhasználása ugyanakkor jelentős kockázatot is jelent a magánélethez való jog tiszteletben tartására, de felelősségteljes felhasználás mellett jelentős előnyökkel bírhat, különösen a hatékonyságnövelés tekintetében.¹² Emellett nem szabad elfelejteni, hogy bár a személyes adatok felhasználása iránt egyre növekvő igény jelentkezik, mégiscsak felmerül az Alaptörvény VI. cikkében deklarált alapjog kereskedelmi és nem kereskedelmi hasznosítása történi.

Az Európai Adatvédelmi Biztos a személyes adatok, mint szerződések ellenértéke jellegéről kifejtett véleményében úgy találta, hogy a személyes adatok alapjogi védelemben részesülnek, ezért nem minősíthetők árucikknek.¹³¹⁴ Elismerte ugyanakkor, hogy vannak olyan üzleti modellek, amik a tartalmak és szolgáltatások ellenében személyes adatok rendelkezésre bocsátását várják el, de – hasonlóan a szervkereskedelemhez, ami szintén létezik – nem támogathatjuk jogszabály által. Elkerülendőnek tartja, hogy alapjog gazdasági tranzakció tárgyává váljon, és az emberek adataikkal éppolyan módon képesek legyenek fizetni, mintha pénzzel tennék azt. Az alapvető jogok, mint amilyen pl. a személyes adatok védelméhez való jog is, nem alacsonyíthatók le pusztán fogyasztói érdekké, és a személyes adat nem lehet egyszerű forgalomképes áru.¹⁵ A személyes adatok pénzt helyettesítő ellenértékként való megjelölését félrevezetőnek is tartja, hiszen arra lehet következtetni, hogy a szerződés keretében a hozzájáruláson alapuló adatkezelés jogilag minden esetben megfelelő, és nem kell teljesíteni az általános adatvédelmi rendeletben meghatározott érvényes hozzájárulás feltételeit. Problémásnak tartja továbbá azt is, hogy „a szerződéstől való elálláshoz való jog és a személyes adatok kezelésére adott hozzájárulás visszavonása közötti összetett kölcsönhatást, valamint a kereskedő azon kötelezettségét, hogy elállás esetén

¹¹ U.o. 6. o.

¹² Az európai adatvédelmi biztos által kiadott, „Válasz az óriás méretű adathalmazok jelentette kihívásokra: Átláthatóságra, felhasználói ellenőrzésre, valamint beépített és alapértelmezett adatvédelemre van szükség” című véleményének összefoglalója (2016/C 67/05) 1. o.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:067:FULL&from=MT> (2022.08.22.)

¹³ U.o. 1-2. o.

¹⁴ Az Európai Adatvédelmi Testület is azonos álláspontra helyezkedett, miszerint a a személyes adatok nem tekinthetők forgalomképes árucikknek. Lásd bővebben: 2/2019 iránymutatás a személyes adatoknak az általános adatvédelmi rendelet 6. cikke (1) bekezdésének b) pontja szerinti kezeléséről az érintettek részére nyújtott online szolgáltatások összefüggésében https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines-art_6-1-b-adopted_after_public_consultation_hu.pdf (2022.08.22.)

¹⁵ European Data Protection Board: Opinion 4/2017 on the Proposal for a Directive on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content (elektronikus) 7. o. https://edps.europa.eu/sites/default/files/publication/17-03-14_opinion_digital_content_en_1.pdf (2022.08.22.)

megteritse a fogyasztonak a fizetett osszeget”.¹⁶ Az emberek nem szabadforgalmu javak, a maganszferujuk egyes elemei sem, így az emberekre vonatkozó ismeretek, informaciok sem.¹⁷

E tanulmanyban annak vizsgálata a célom, hogy az Európai Adatvédelmi Biztos véleményét továbbgondolva van-e alkotmányjogi akadálya a személyes adatok kereskedelmi és nem kereskedelmi hasznosıtasanak. Ennek érdekében eloszor általában az alapjogok magánjogi jogviszonyokban váló ervenyesuleset, majd a személyiségi jogokra vonatkozó speciális szabályokat mutatom be.

II. Alapjogok ervenyesulese a magánjogi viszonyokban

Az Alaptörvény – így a bennefoglalt alapjogok - a közjog részét képezi, így közvetlenül a közjogi – állam és állampolgár – közti viszonyban hivatkozható (vertikális hatály), és az ervenyesules kereteit pedig az AB gyakorlata határozza meg.¹⁸

Közjogi jellege ellenére mégis jogosan merül fel a kérdés, hogy kifejtik-e hatásukat, illetve miképp az Alaptörvényben deklarált alapjogok a magánjogi eletviszonyokban, mint például ha személyes adatok felhasználására a felek magánjogi szerződését szeretnének kötni.

Az alapjogok magánjogban váló ervenyesulese kapcsán négy modell kepzelterho el. Az első modell alapján az alapjogok és a magánjog mereven elkülönített jogterületek, amelyek között nincsen atjaras. A második modell szerint az emberi jogok egyetemesek, tehát a magánjogi jogviszonyokban is közvetlenül, koteleszo módon ervenyesulnek. A harmadik modell azt az allasponot kepveseli, hogy bár az emberi jogok ervenyesulese nem lehet közvetlen a magánjogban, de a magánjogi kódexek generalklauzulai kozvetithetik azokat. A negyedik modell értelmében pedig az alapjogok közvetlenül a magánjogi jogalanyokat nem, csak az államot koteleszik, azonban az államnak kotelessege ezeket a magánjogi jogviszonyokban ervenyesıtteni a bırosagok döntésein keresztül. Az Alkotmanybırosag is az alapjogok közvetett horizontális hatálya mellett foglalt állását,¹⁹ így a harmadik modellt tekintem én is elsődlegesnek. Nevezetesen azt, hogy közjogi jogforrás jellege ellenére az Alaptörvénybe foglalt értékrendnek, így különösen az alapjogoknak a magánjogban is ervenyesulnie kell.²⁰ Erre azonban

¹⁶ Az európai adatvédelmi biztos véleményének összefoglalója az „Új megállapodás a fogyasztói erdekekert” című jogalkotási csomagról (2018/C 432/04) 2. o. https://edps.europa.eu/sites/default/files/publication/19-01-4_opinion_new_deal_consumers_summary_hu.pdf (2022.08.22.)

¹⁷ Szabó Mate Dániel: Kísérlet a privacy fogalmának meghatározására a magyar jogrendszer fogalmaival. *Információs Társadalom* (5)2, 2005. 44-53. o. <https://doi.org/10.22503/infvars.V.2005.2.3>

¹⁸ Zakariás Kinga: *Személy és személyiség az orvosi jogban*. In Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 352. o.

¹⁹ 8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [55]–[56]

²⁰ Paczolay Péter: *A közjog és a civiljog kapcsolata az Alaptörvényben – avagy a Ptk. alkotmányos alapjai*. Eloladas, a Magyar Jogász Egyetel miskolci tagozata által szervezett konferencia. (2013. februar 1.) 1. o.

csak közvetetten, állam által alkotott jogszabályok alapján van lehetőség: ezt nevezzük az alapjogok horizontális hatályának vagy harmadhatálynak (Drittwirkung).²¹

Az Alaptörvény expressis verbis előírja az alapvető jogok tiszteletét és védelmét.²² Az alapjogok – a fenn kifejtettekkel összhangban – nem közvetlenül hatályosulnak a magánjogi életviszonyokban, ehhez tehát az állam tevőleges közreműködése szükséges.²³ Az Alaptörvény rendelkezéséből az Alkotmánybíróság két állami kötelezettséget (állam intézményvédelmi kötelezettsége) vezetett le: egyik hogy magának az államnak is tisztetben kell tartania az alapjogokat (alanyi, szubjektív oldal), de emellett köteles azok védelmét is biztosítani (tárgyi, objektív oldal).²⁴ Ehhez ez alapjogok védelmét biztosító intézményrendszer felállítása szükséges, amihez egyrészt az alapjogokat védő szabályok (törvények), valamint az alapjogok tartalmát és terjedelmét mérlegeléssel megállapító szervezetrendszer (bíróságok, AB) tartozik.²⁵

Az alapjogok sok esetben párhuzamosan, több jogterület – így különösen polgári jog, büntető jog, alkotmányjog – által védelemben részesülnek.²⁶ Ez érvényesül a személyiségvédelem vonatkozásában is: több jogterület együttesen védi.²⁷ A következő pontban a személyiségvédelemre vonatkozó szabályozás téma szempontjából releváns értelmezése következik.

III. A személyiségi jogok és a személyes adat hasznosíthatósága

Gyakran használt kifejezés, hogy a személyes adat valakinek a „tulajdona”, miközben ezzel számos jogdogmatikai kérdés felett emelkedett felül a kijelentő. A személyes adatok védelméhez való alapjog és hasznosíthatóság viszonyának vizsgálatára azért van szükség, hogy megállapíthassuk, hogy lehet-e a személyes adatok felett bármilyen jogosultságot szerezni, esetleg a jogosultságot átruházni. Bár a személyes adat jogi természetét fontos az alkotmányjogi kérdésekkel együtt elemezni, hiszen ez utóbbi jelentős befolyást gyakorol rá.

A személyes adatok védelméhez való jog a nevesített személyiségi jogok közé tartozik ezért a személyes adat jogi természete nagymértékben függ attól,

https://alkotmanybirosag.hu/uploads/2017/05/koziog_civiljog_kapcsolata_paczolay_peter.pdf (2022.08.22.)

²¹ Chronowski Nóra: Az integráció alkotmányjogi dimenziói. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2004. 12. o.

²² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) I. cikk (1) bek.

²³ Gárdos-Orosz Fruzsina: *Az alapjogok korlátozása*. In Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila, Sulyok Gábor (Szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/az-alapjogok-korlatozasa> (2022.08.22.). [20]

²⁴ Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való alapjog. Doktori értekezések 19*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2019. 70. o.

²⁵ Gárdos-Orosz Fruzsina, 2020, i.m.

²⁶ Görög Márta: *Gondolatok a személyiség magánjogi védelme körében*. In Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 197. o.

²⁷ U.o.

68

hogy a személyiségvédelem miként kerül szabályozásra a jogrendszerben. Két megközelítés ismert ebben a tekintetben. Az egyik szerint a személyiségvédelem az emberi méltóságból kerül levezetésre, és elsődlegesen morális, nem pedig vagyoni érdeket véd. Ezt a megközelítést alkalmazzák a kontinentális jogrendszerek, ideértve jellemzően a magyart is. Az angolszász jogrendszerekre jellemző a másik megközelítés, ami a szemelyisegvedelmet nem az emberi méltóságra, hanem az egyén döntési és rendelkezési szabadságra alapozza. Ebben a megközelítésben megjelenik „az egyedül hagyashoz való jog” (right of privacy) mellett személyiség vagyoni jellegű felhasználása („right of publicity”) is. Az angolszász jogrendszerekben tehát a szemelyisegvedelemnek két része van right of publicity és a right of privacy. A right of privacy a személyiségvédelem eszmei része, és tiltojog jellege miatt a magánszférába való beavatkozást kívánja elhárítani. Szorosan kapcsolódik a személyiséghez, emiatt nem ruházható át, nem örökölhető és a halállal megszunik. A right of publicity ezzel szemben engedélyező jogi jelleget visel, célja pedig személyiség és annak jegyei kereskedelmi felhasználásának, illetve a felhasználás ellenőrzésének biztosítása. Emiatt a szellemi tulajdonhoz hasonló,²⁸ forgalomképes jogosultságként, vagyoni forgalom tárgyát képező oltalmi tárgyként is megjelenik.²⁹ Mindket rendszer tartalmaz némileg hiányt: a kontinentális abban a tekintetben, hogy nem nyújt védelmet az emberi méltóságot nem, viszont a vagyoni érdekeket sértő behatások ellen. Az angolszász rendszerben pedig azok a magatartások maradnak jogkövetkezmény nélkül, amik nincsenek kapcsolatban a rendelkezési jog serelmevel, de az emberi méltóságot ugyanakkor sérti.³⁰ A right of publicity azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert az érintett szempontjabol védelmet biztosít arra, hogy csak hozzájárulása eseten kerüljön sor a személyiségi jogi oltalmi tárgyak használatára, a felhasználó szempontjabol pedig lehetőséget ad ezen oltalmi tárgyak harmadik személyekkel szemben is kikenyserıtheto felhasználására.³¹

A magyar jogrendszerben a személyes adatok vedelve - a személyiség részeként – az emberi méltósághoz nyúlik vissza, és amelynek hatályos jogi vedelve több pilléren nyugszik: egyrészt az Alaptörvény által deklarált alapvető jogokon, másrészt a Ptk. személyiségi jogi rendelkezésein, illetve más tételes jogszabályokon, így különösen a büntetőjog, szabálysértési jog, illetve munkajogi, egészségügyi, szellemi alkotásokra vonatkozó, adatvédelmi jogi és egyéb jogszabályok.³² A magyar jogrendszerben is érvényesül, hogy a személyiségi jog általános definíciója lezáratlan fogalom, amit korbefonnak a nevesített személyiségi

²⁸ Fülöp Réka: *Személyes adatok vedelve az internetet különös tekintettel azok vagyoni jogi helyzetere*. In Péterfalvi Attila (Szerk.): *Szemelevenyek az információs jogok felıgyeletenek elmúlt 25 évéből*. Budapest, NAIH, 2020. 123-178.o., 141.o.

²⁹ Schubauer Petra: *A személyes adatok személyiségi jogi vedelve különös tekintettel a halál utáni vedelve egyes kérdéseire. Doktori ertekezes*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021. 19. o.

³⁰ Menyhárd Attila: *Forgalomképes személyiség*. In: Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 88-115. o.

³¹ Fülöp, 2020, i.m. 142.o.

³² Schubauer, 2021. i. m. 20.o.,

jogok (szférák), és ami az emberi méltóságra vezethető vissza.³³ A személyiségi jogok dinamikusan változnak, és újabb nevesített személyiségi jogok tudnak kifejlődni a társadalmi változások következtében.³⁴ A Ptk. jelenleg az alábbi személyiségi jogokat nevesíti: (1) az élet, a testi épség és az egészség megsértése; (2) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése; (3) a személy hátrányos megkülönböztetése; (4) a becsület és a jóhírnév megsértése; (5) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése; (6) a névviseléshez való jog megsértése; (7) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog.³⁵

A magyar AB is az emberi méltóság és élethez való jog elválaszthatatlanságát hangsúlyozó monista felfogást követi.³⁶ Eszerint az alapjogok egy egységes, az emberi méltósághoz és emberi élethez való jogra visszavezethető rendszert alkotnak. Bár valamennyi alapjog végső soron e jogokra vezethető vissza, de a rendszer egy egységes egész, amiből azonban több nevesített alapjogot is levezethetünk. Az AB egyértelművé tette, hogy véleménye szerint e két alapjog korlátozhatlan.³⁷ Hegyi Szabolcs szerint az élethez való jog esetén a korlátozás valóban értelmezhetetlen, de ez az emberi méltóság esetében ez nem szükségszerűen, jellegéből fakadóan áll fenn. Az emberi méltóságnak két vetülete van: egyrészt autonómiát biztosít az egyénnek, ami által alany maradhat, és nem válik eszközzé. A másik vetülete pedig, hogy egyenlőséget biztosít.³⁸ A korlátozhatóságot bizonyítja már önmagában az, hogy tartalma törvényi szinten kerül pontosításra – így különösen Ptk., Infotv. útján –, amik korlátozásuk esetére kifejezett rendelkezéseket is tartalmaznak.³⁹

Schultz Márton azt az álláspontot képviseli, hogy kerülendő az emberi méltóság magánjogban is érvényesülő túl széles, azaz a személyiségi jog kizárólagosan emberi méltósághoz való jogra visszavezethető alkalmazása. A Ptk. 2:42. § (2) bekezdésben szabályozott generálklauzulát ugyanis úgy javasolja értelmezni, mint a 2:42. § (1) bekezdés magyarázatát, ami nem feleltethető meg az alkotmányjogi értelemben vett emberi méltóságnak, azaz nem duplázza meg a generálklauzulát. Az alkotmányjogi értelemben vett emberi méltóság tehát az ő értelmezésében egy korlátozhatatlan emberi minimumot jelöl. Azaz a személyiségvédelem bár az alkotmányjogi emberi méltóságra vezethető vissza, de nem kizárólagosan azt jelenti, hiszen az alkotmányjog által védett korlátozhatatlan emberi méltóságon túl van egy a Ptk.-ban szabályozott része is. Ez lehetővé teszi,

³³ Görög Márta., 2016, i.m. 200-201. o.

³⁴ U.o. 203. o.

³⁵ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:43. §

³⁶ Hegyi Szabolcs: *A személyiség magánjogi védelme a magyar alkotmányjogban*. In: Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 251.o.

³⁷ 3/1990. (X. 31.) AB határozat, V.2. pont.

³⁸ Koltay András: Az emberi méltóság védelmének kérdései a médiaszabályozásban és a joggyakorlatban. In: Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 395. o.

³⁹ Hegyi Szabolcs, 2016, i.m. 252.-253 o.

hogy a személyiséggel kapcsolatban vagyoni érdekek is létezhetnek, ami megalapozhatja azok forgalomképességét.⁴⁰ Két csoportba sorolja a tárgyiasítható személyiségi jegyeket. Megkülönbözteti egyrészt a személyiség külső megjelenését szolgálókat (pl.: név, képmás), illetve a személyiséggel kapcsolatos információkat hordozókat (magántitok, magánélethez való jog).⁴¹ Véleménye szerint a személyes adatok védelme ez utóbbi csoportba tartozik.⁴²

A két nézet lényegét tekintve hasonló eredményre jut: az alkotmányjogban szabályozott emberi méltóságnak van egy korlátozhatatlan magva, ami az embert emberré teszi, de ugyanakkor vitatják az emberi méltóságból származó személyiségi jogok korlátozhatatlanságát.

A személyes adatok védelméhez való jog kezdetben a jogalanytól elválaszthatatlan immateriális jogként kerültek értelmezésre, ez pedig értelemszerűen vagyoni jogi jelleg viselésének kizárásához vezetett.⁴³ Mégsem új a személyiségi jogok vagyoni jellege, már a XX. század elején is megjelent.⁴⁴ A vagyoni érték és forgalomképesség jogpolitikai kérdés: jogalkotótól függ, hogy elismeri-e a vagyoni értéket, ha igen ki számára biztosít rendelkezést.⁴⁵ A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésével a jogalkotói cél az volt, hogy a személyiségi jogon fennálló vagyoni érdekek védelemben részesüljenek. Hiányzik ugyanakkor a jogalkotó részéről az alanyi jog vagyoni oldalának értékelése, emberi méltóság és vagyoni érdekek viszonya, illetve nem rendelkezett a vagyoni jogok jogutódlásáról és átruházhatóságáról, védelmi idejéről.⁴⁶

Schultz azt javasolja, hogy a személyiségi jogot érdemes személyi, azaz nem vagyoni jogként tekinteni, de nem szabad kizárni az egyes személyiségi jegyek nem önálló immateriális jogként való érvényesülését. Ennek eszköze a személyiségi jegyek tárgyiasulása, aminek útján leválnak az egyes személyiségi jegyek a személyiség magváról, és átruházható, örökelhető, forgalomképes javakká válnak. Az önállóan jellegből pedig következik az, hogy a személyiségi jegy és a személyiség közötti kapcsolat a személyiségtől való részleges elvást követően is fennmarad.⁴⁷ Schultz a névjog tekintetében végzett kutatása során egyik módszernek látja a más jogintézmény keretében történő tárgyiasulást.⁴⁸

A személyiségi jegyek felhasználásának több módszerével találkozhatunk. Az egyik, amikor ismert személyről szóló tények, pletykák, hírek stb. felhasználásával kíván valaki vagyoni előnyre szert tenni. Ez a magyar jogrendszerben történhet az érintett személy hozzájárulása nélkül is, mert közéleti szereplők nagyobb fokú

⁴⁰ Schultz Márton: *A személyiségi jog vagyoni értékminőségének elvi és dogmatikai alapjai, különös tekintettel a névjogra*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2020. 136. o.

⁴¹ U.o. 188.o

⁴² U.o. 287.o

⁴³ U.o. 188.o

⁴⁴ U.o. 22.o

⁴⁵ U.o. 36.o

⁴⁶ U.o. 36.o

⁴⁷ U.o. 188.o

⁴⁸ U.o. 287.o

beavatkozást kötelesek túrni a magánéletükre vonatkozóan. A személyiségjegyek felhasználása történhet úgy is, hogy termékeket látnak el ezekkel (merchandising), illetve személyiségjegyekkel kívánják fokozni a termékek iránti érdeklődést (influencer reklámok). Ezek azonban csak az érintett hozzájárulásával történhetnek.⁴⁹

A személyiségvédelem körébe tartozó egyes oltalmi tárgyak felhasználására is találunk példát a magyar jogrendszerben, mégpedig az arculat-átviteli szerződést, melynek keretében a sportoló vagy sportszövetség nevének, képmásának, illetve jelvényének felhasználására ad ellenérték fejében engedélyt a felhasználó számára.⁵⁰ Azonban ennek részletes szabályai sem a Sporttörvényben, sem a Ptk.-ban nem kerültek kialakításra. A Ptk 2:42 § (3) és 2:48 § (1) bekezdései az érintett hozzájárulásától teszik függővé a felhasználhatóságot, ami megalapozhatja a szerződést, de a jogbiztonsághoz fontos lenne – a right of publicity mintájára – részletesebb szabályok kidolgozása.⁵¹ A vonatkozó szabályozás késedelme jelentős veszélyt hordoz magával: amennyiben nem biztosít ugyanis a jogalkotó az érintettek számára tulajdonjoghoz hasonló, megfelelő és formális jogosultságot a személyes adataik, akkor a gazdaságilag sokkal erősebb informatikai cégek fogják hasznosítani az adatokat az egyének magánszférájának és információs önrendelkezési jogának korlátozása mellett. Umbreck teóriájából kiindulva ugyanis, ha értékkel bíró erőforrások feletti hatalom nem vagy rosszul meghatározott, akkor az szerzi meg felette a jogosultságot, aki erejénél fogva képes másokat kizárni a hatalomból.⁵²

A fentiekből véleményem szerint a következő következtetések vonhatók le a személyes adatok felhasználásra irányuló magánjogi szerződésekre vonatkozóan. Mindenekelőtt az emberi méltóságból fakadó személyes adatok védelméhez való jog nem korlátozhatatlan, annak korlátozására – az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmából eredő korlátozhatatlan minimumszint figyelembe vételével - sor kerülhet. Ebből az államra vonatkozóan két kötelezettséget is megfogalmazhatunk: egyrészt az államnak is tisztetben kell tartania az alapjogokat (alanyi, szubjektív oldal), de köteles azok védelmére intézményrendszer felállítását is – törvények, szabályok, bíróságok - biztosítani.⁵³ Ennek keretében úgy gondolom, hogy annak az abszolút határnak a meghúzása és védelme, amelyen nem terjeszkedhetnek túl a felhasználásban érdekelt felek, az államnak a feladata.

⁴⁹ Menyhárd Attila, 2016, i.m., 145-147.o.

⁵⁰ 2004. évi I. törvény a sportról, 35. § (3) bek.

⁵¹ Stump Krisztina: *Egyes személyiségi jogok –vagyoni jogok? (elektronikus)* 552. o. <https://core.ac.uk/download/pdf/159317915.pdf> (2022.08.22.)

⁵² Purtova Nadezda: The illusion of personal data as no one's property. Law, Innovation, and Technology, 7(1), 2015. <https://doi.org/10.1080/17579961.2015.1052646>

⁵³ Gárdos-Orosz Fruzsina, 2020, i.m.

Erre láthatunk példát más jogterületen, így például a médiajog keretében is, ahol széleskörű joggyakorlattal találkozhatunk a személyiségjegyek – képmás, hangfelvétel – felhasználására vonatkozóan, hiszen műsortartalom készítésekor elengedhetetlen a szereplő képmásának, illetve hangjának felhasználása. A jogalkotó mégsem tilalmazza főszabályként ennek a lehetőségét, de a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és bíróságok joggyakorlatában kidolgozásra került a felsorolt személyiségjegyek korlátozásának egy olyan abszolút szintje, amin nem lehet túllépni. Többek között elutasította az olyan médiaszolgáltatást, ami nyilvánosan megkérdőjelezte az emberi személyiségnek pénzért nem megvehető, érintetetlen részét,⁵⁴ az embert emberi mivoltában megalázó, hátrányos helyzetbe kényszerítő műsortartalmat.⁵⁵ Nem tartotta mentő körülménynek azt sem, ha a szélsőséges vagy méltóságot sértő jelenet az érintett hozzájárulásával készült.⁵⁶ A hatósági eljárás azonban független az egyént ért sérelmek orvoslásától, hiszen ellenkező esetben az egyéni önrendelkezési jog korlátozásával járna.⁵⁷

IV. Következtetések

Egyetérttek Péterfalvi Attilával, miszerint új technológiák alkalmazása során a felhasználási módok és célok tekintetében társadalmi konszenzust szükséges kialakítani arról, hogy melyek a társadalom szempontjából hasznos és támogatandó célok, ezekkel járó kockázatokat miképp és milyen eszközökkel kezelik. A mesterséges intelligencia alkalmazásával járó kockázatok mérséklésének egyik célja a személyes adatok védelme.⁵⁸ Önmagában minden új technika értéksemleges, az értékvalasztást a felhasználási módok és célok tekintetében való döntés jelenti. Nem szabad az új technológiák alkalmazását akadályozni, hanem társadalmi konszenzus kell a felhasználás módjáról.⁵⁹ A felelősségteljes eljáráshoz kulcsfontosságú az adatvédelmi szabályok innovatív módon való alkalmazhatóságának kiépítése, hiszen kétséget kívül hatalmas az igény a felhasználásra. Lehetővé kell tenni az innováció támogatását az adatok felhasználása során, de ugyanakkor nem szabad megfeledkezni az alapvető jogok védelméről sem.⁶⁰

⁵⁴ Koltay András, 2016, i.m. 470. o.

⁵⁵ Kfv.II.37.151/2014/4.

⁵⁶ Koltay András, 2016, i.m. 450. o.

⁵⁷ U.o. 430. o.

⁵⁸ Péterfalvi Attila: *Algoritmusok és adatvédelem: Quo vadis?* In: Török Bernát; Zódi, Zsolt (Szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai: Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről.* Budapest, Ludovika, 2021. 180. o.

⁵⁹ U.o. 179-187. o.

⁶⁰ Az európai adatvédelmi biztos által kiadott, „Válasz az óriás méretű adathalmazok jelentette kihívásokra: Átláthatóságra, felhasználói ellenőrzésre, valamint beépített és alapértelmezett adatvédelemre van szükség” című véleményének összefoglalója (2016/C 67/05) 1. o.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TEXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:067:FULL&from=MT> (2022.08.22)

Az alapjogok magánjogi viszonyokban való érvényesülése kapcsán úgy gondolom, hogy az emberi méltóság, illetve az abból levezetett alapjogok korlátozhatatlanságának gondolata meghaladott, hiszen jogszabályi szinten is több példát láthatunk a korlátozás elismerésére. Továbbá mindenképpen elhatárolandó egymástól az alkotmányjogból eredő alapjogok a polgári jogból származó személyiségi jogok. Ebből kifolyólag meghaladott, és magával az érintettel szemben nem fair kizárni a személyiségi jogok vagyoni felhasználásának lehetőségét.

Úgy gondolom a médiajog, filmipar területe – ahol szintén személyiségjegyeket, képmást és hangfelvételt ellenszolgáltatás fejében használnak fel - jó példaként szolgálhat a személyes adatok, mint személyiségjegyek felhasználása során abban a tekintetben, hogy nem általában tilalmazott a vagyoni érték fejében való felhasználás, hanem kidolgozásra került a védelemnek egy olyan érinthetetlen magja, ami az érintett döntésétől és hozzájárulásától függetlenül jogellenes. Érdeemes lenne azonban ha jogalkotással proaktív védelem kerülne kidolgozásra, és nem reduktív módon, bírósági és hatósági joggyakorlattal kívánnának – egyébként az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakadó – a védelmi feladatoknak megfelelni.